

RAZGLEDI

PREIMENOVANJE PRELAZA LJUBELJ V STARI LJUBELJ

AVTORJI

dr. Matjaž Geršič

Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Geografski inštitut Antona Melika, Novi trg 2, SI – 1000 Ljubljana
matjaz.gersic@zrc-sazu.si, <https://orcid.org/0000-0001-9640-6037>

dr. Manca Černivec

Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, Novi trg 2, SI – 1000 Ljubljana
manca.cernivec@zrc-sazu.si, <https://orcid.org/0000-0003-2811-2154>

dr. Helena Dobrovoljc

Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, Novi trg 2, SI – 1000 Ljubljana
helena.dobrovoljc@zrc-sazu.si, <https://orcid.org/0000-0002-3568-8453>

DOI: <https://doi.org/10.3986/GV96104>

UDK: 811.163.6'373.21(497.4Ljubelj)

COBISS: 1.01

IZVLEČEK

Preimenovanje prelaza Ljubelj v Stari Ljubelj

V prispevku je predstavljeno ime Ljubelj in spreminjanje denotativov imena vse do sodobnosti, ko je ime v rabi oziroma v besedilih postalo funkcijsko neučinkovito. Upoštevajoč pobudo Občine Tržič, je Komisija za standardizacijo zemljepisnih imen Vlade Republike Slovenije spodbudila pripravo strokovnega mnenja, ki je v tem prispevku predstavljeno tudi z jezikoslovne perspektive, tj. onimizacije (poimenovanja) in transonimizacije (prenosa imena na drugo entiteto).

KLJUČNE BESEDE

geografija, slovenščina, zemljepisno ime, standardizacija, transonimizacija, Ljubelj

ABSTRACT

Renaming the mountain pass Ljubelj to Stari Ljubelj (Old Ljubelj)

This article presents the Slovenian geographical name Ljubelj and how its denotations have changed over time, up to the present day, when the name has acquired multiple denotations in spoken and written use, and is thus functionally overloaded. The Commission for the Standardization of Geographical Names of the Government of the Republic of Slovenia, taking into account an initiative from the Municipality of Tržič, encouraged the preparation of an expert opinion, which is also presented in this article from a linguistic point of view – that is, from the perspective of ononymization (naming) and transonymization (the transfer of a name to another entity).

KEYWORDS

geography, Slovenian, geographical name, standardization, transonymization, Ljubelj

Uredništvo je prispevek prejelo 9. julija 2024.

1 Uvod

V prispevku je predstavljeno ime *Ljubelj*. Snój (2009) etimologijo imena izpeljuje iz slovanskega osebnega imena v pomenu 'ljub, drag'.

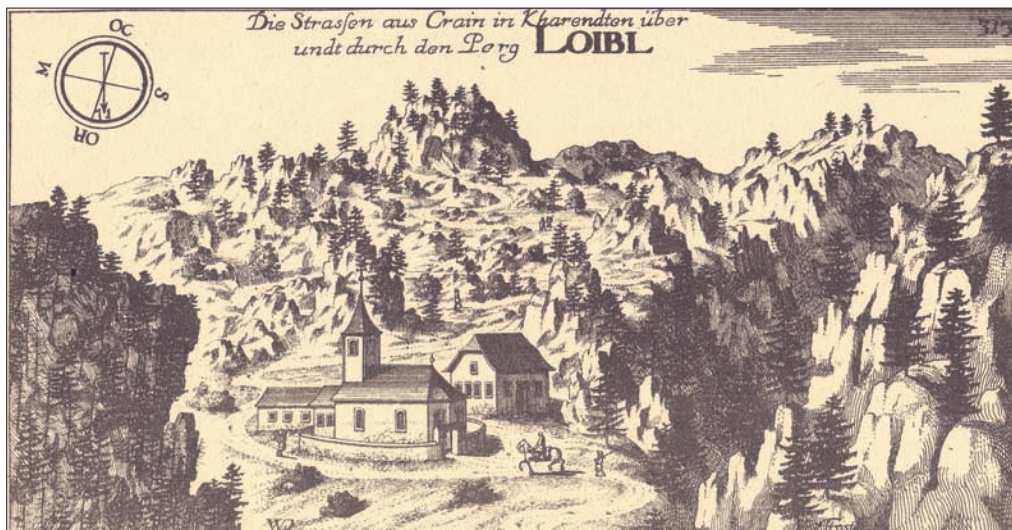
V zgodovinskih virih je bilo ime *Ljubelj* (v tej obliki) prvič uporabljeno leta 1239 ob opisu gorskega grebena. Skozi stoletja je kot lastno ime večkrat spremenilo svoj denotativni pomen (na primer gora, prelaz, predor, plato), v zadnjih desetletjih pa celo tako, da je ime v družbeni komunikaciji postalo nefunkcionalno, kar se je pokazalo zlasti, če ni bilo rabljeno v sobesedilu. Uporabniki so začeli imenu dodajati različne razlikovalne atribute (*predor Ljubelj*, *stari Ljubelj* in podobno), da bi tako ohranili identifikacijsko funkcijo imena, vendar s temi neobveznimi imenskimi sestavinami niso preprečili zmede v položajih, ko je ime *Ljubelj* nastopalo izolirano (na primer na cestnih tablah, zemljevidih). Nenatančnost imena *Ljubelj* je povezana z dejstvom, da ime ne označuje le enega topografskega objekta, temveč več objektov oziroma ima več denotatov. Upoštevajoč pobudo krajanov občine Tržič, je Komisija za standardizacijo zemljepisnih imen Vlade Republike Slovenije (dalje KSZI) začela urejati imena na območju mejnega prehoda Ljubelj. Celoten protokol pa vključuje tudi pripravo strokovnega mnenja, ki ga predstavlja ta prispevek, ki se metodološko opira na pregled gradivskih (arhivskih in sodobnih) virov, anketno raziskavo in jezikoslovne (oziroma onomastične) smernice.

Tovrstne podrobne raziskave zemljepisnih imen so v slovenski geografski literaturi in periodiki redke; pravzaprav je bila doslej objavljena le ena sorodna študija (Furlan in Kladnik 2008).

2 Ime *Ljubelj* v gradivu

2.1 Arhivski viri

Analiza arhivskih virov razkriva, da je bil z imenom *Ljubelj* prvotno poimenovan gorski greben oziroma vrh med grebenoma Vrtače na zahodu in Košute na vzhodu. Zapis iz leta 1169 (ki ima obliko *Loibel*) gore izrecno sicer ne omenja, je pa to razbrati iz tujejezičnih zapisov *in monte* (slovensko *na gori*) *Leuvel* leta 1239 in *infra montem* (slovensko *pod goro*) *Leybel* iz leta 1254 (Snój 2009, 237–238).

Slika 1: Bakrorez z upodobitvijo Ljubelja (Valvasor 1689).

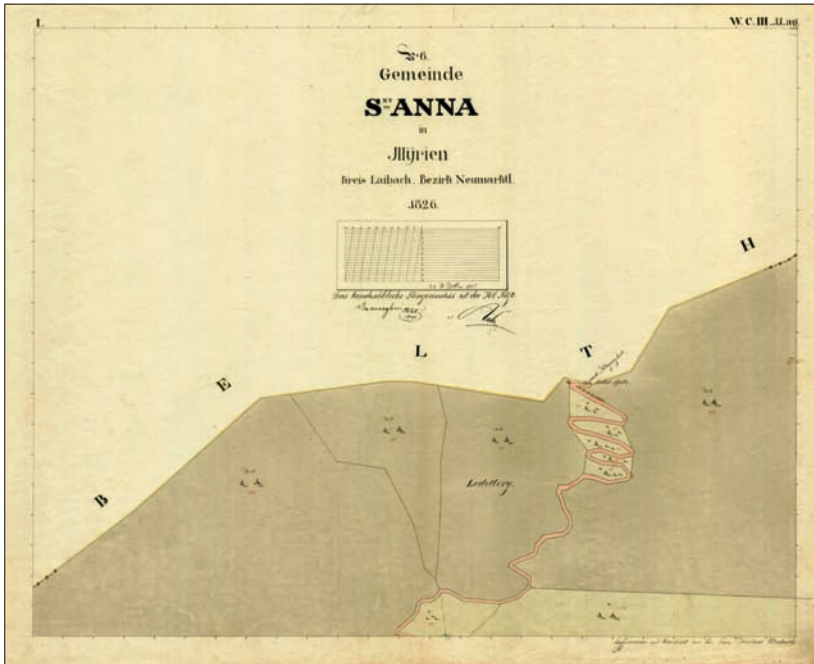
Sklepati je mogoče, da je ime prelaza nastalo s transnimizacijo gorskega imena. S pomembnostjo prelaza se je njegovo ime vse pogosteje pojavljalo v različnih pisnih virih. Ljubelj je imel sicer vlogo prelaza že v času Rimljanov, ko je povezoval Emono in Virunum (Kobljar 1893). Trgovska pot čez Karavanke je bila še posebej pomembna od konca 14. stoletja, ko je Trst prišel pod oblast Habsburžanov. O pomembnosti prometne povezave oziroma prelaza pa je mogoče sklepati tudi iz podrobnega opisa Janeza Vajkarda Valvasorja v *Slavi Vojvodine Kranjske*, ki je eden najstarejših virov z opisom Ljubelja (slika 1). V opisu je predstavljena tudi zamisel o izkopu, financiranju in upravljanju predora pod vrhom gore (Valvasor 1689). Ime *Ljubelj* je v *Slavi Vojvodine Kranjske* zapisano v več imenskih oblikah – pojavljajo se pisne različice *Loibel*, *Löwel*, *Libel*, *Lobel*, *Loibl*, *Loybel*, *Loybl* in *Lybel* – in označuje »visoko, zelo ravno in strmo snežno goro, ki po luknji, ki je vanjo izkopana, spušča skozi sebe cesto na Koroško« (Valvasor 2009–2013, 205).

Prvi podrobnejši kartografski prikaz Kranjske je zemljevid *Ducatus Carnioliae Tabula Chorographica* Janeza Dizme Florjančiča iz leta 1744 v merilu približno 1 : 110.000 (Gašperič, Šolar in Zorn 2020). Kljub srednjemu merilu je vrisana cesta na kranjski strani prelaza, ime *M. Loibl* pa nakazuje, da se tako imenuje gora, ne prelaz (Florjančič 1744). Prvi nekoliko natančnejši kartografski vir za to območje je jožefinski vojaški zemljevid v merilu 1 : 28.800 (Zorn 2007; Štular 2010), ki je rezultat vojaške izmere med letoma 1763 in 1787. Prelaz, ki je jasno vrisan na zemljevidu sekcije 136, svojega imena nima. Ime *Gebürg Leobel* je poimenovanje celotnega grebena med Nemškim vrhom (*Nemschki Verch*) na zahodu in grebenom Košute (*Gebürg Kaschuta*) na vzhodu (slika 2) (Rajšp in Serše 1998), za katerega se sedaj uporablja ime *Ljubeljščica*. Glede na pomembnost, ki jo prelazu pripisuje Valvasor, je zanimivo, da prelaz ni posebej opisan in tudi ne poimenovan.

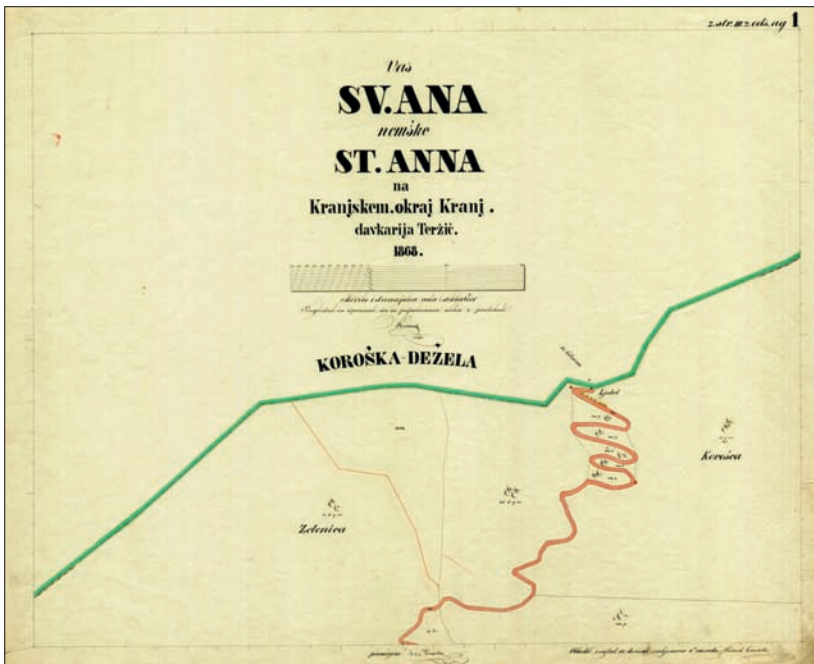
Iz 19. stoletja nimamo na voljo podrobnejših kartografskih del, ki bi prikazovala obravnavano območje, iz zapisov in virov iz tistega časa pa je kljub temu mogoče sklepati, da je ime *Ljubelj* tedaj označevalo prelaz. Za imenoslovje pomemben vir je kataster iz časa Habsburške monarhije. Prva izmera na Kranjskem je bila izvedena med letoma 1823 in 1869 (franciscejski kataster), druga pa med letoma 1867 in 1882

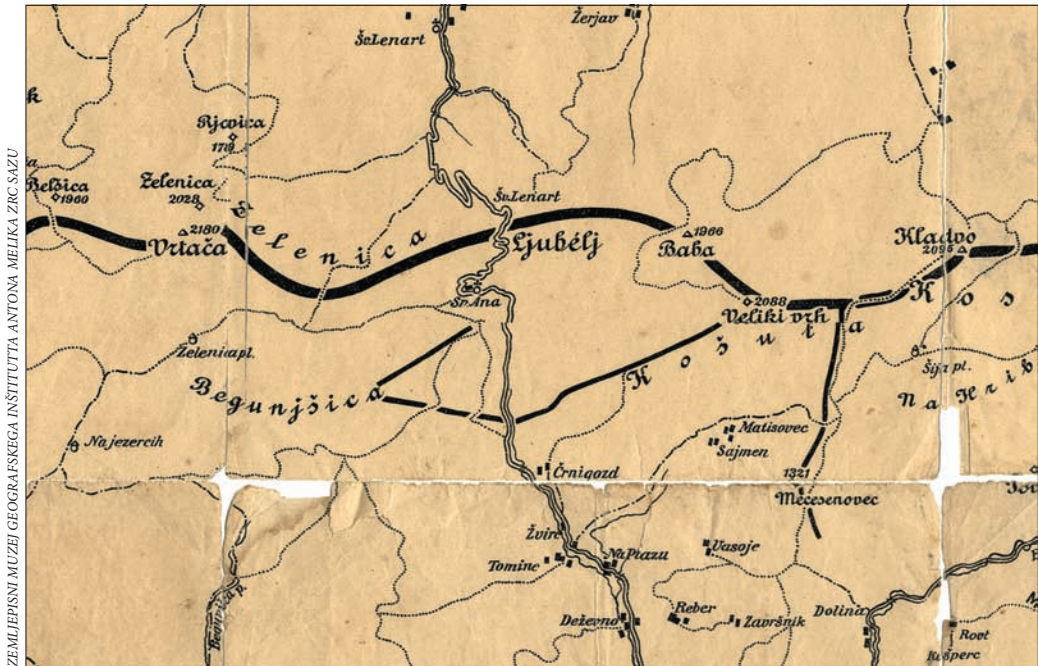
Slika 2: Sekcija 136 jožefinskega vojaškega zemljevida z napisom *Gebürg Leobel* (Rajšp in Serše 1998).

Slika 3: List franciscejskega katastra za katastrsko občino Sveta Ana (Franciscejski ... 1826).

Slika 4: List reambulančnega katastra za katastrsko občino Sveta Ana (Reambulančni ... 1868).

ZEMLJEPISNIMUZEJ GEOGRAFSKEGA INŠTITUTA ANTONA MELIKA ZIRC SAZU

Slika 5: Izsek z zemljevida Gorenjske iz leta 1915.

(reambulančni kataster). Na franciscejskem katastru (1826) (slika 3) sta zapisa *Loibelberg* za širše območje in *Loibel Spitz* za prelaz, na reambulančnem katastru (1868) (slika 4) pa je z imenom *Ljubel* poimenovan le prelaz. Če je pri imenu prelaza v franciscejskem katastru še razlikovalno določilo *Spitz*, kar bi lahko prevedli z *vrh*, se v reambulančnem katastru prelaz imenuje samo *Ljubelj*.

Ime *Ljubelj* je za goro uporabljeno tudi v slovensko-nemškem slovarju *Kleines Wörterbuch der slovenischen und deutschen Sprache (Mali besednjak slovenskega in nemškega jezika)* iz leta 1834, ki vsebuje geslo *Ljubelj* oziroma nemško ustreznico *Loibel* ter pripis, da gre za goro (*der Berg*) (Kek, Metelko in Šlaker 1834, 38). Na začetku 20. stoletja je ime zapisano na *Zemljevidu Gorenjske* (1915). Ta vsebuje napis *Ljubelj* (slika 5), za greben zahodno od prelaza, ki je v jožefinskem vojaškem zemljevidu poimenovan *Gebürg Leobel*, pa je navedeno ime *Zelenica*.

Pod prelazom na nadmorski višini 1058 metrov so med letoma 1941 in 1945 vojni ujetniki koncentracijskega taborišča *Ljubelj* gradili predor. Ko so ga leta 1963 odprli (Urbanc 1998), se je vzpostavila potreba po njegovem poimenovanju. Nič nenavadno ni, da so ga poimenovali z istim imenom kot višje ležeči prelaz. Takšne primere poznamo tudi drugod v Alpah, na primer *prelaz in predor Sveti Gotthard*, *prelaz in predor Brenner*.

2.2 Sodobni viri

Ob pregledu različnih sodobnih enciklopedičnih in leksikonskih virov se lahko poučimo, da ime *Ljubelj* označuje »prelaz v Karavankah med Begunjsčico in Velikim vrhom« (Veliki ... 1997–1998, 2337), »prelaz v Karavankah, ki povezuje Ljubljansko kotlino s Koroško« (Leksikon ... 1998, 585), iskalci po spletu v Wikipediji pa izvedo, da je *Ljubelj* »cestni gorski prelaz v Karavankah ...«, ki je »... do leta 1963, ko je bil nekaj sto metrov pod prelazom zgrajen cestni predor, [...] veljal za najbolj strm cestni prelaz na celotnem področju Alp« (Ljubelj 2024).

Našteti viri ime *Ljubelj* torej uporabljajo za označevanje prelaza, sodobna jezikovna raba, kakor je izpričana v slovenskih javno dostopnih besedilih, najdenih prek iskalnika po različnih besedilnih korpusih – *metaFida* (Erjavec 2023), pa izkazuje še več denotatov, tako da ime *Ljubelj* označuje tudi:

- gorski prelaz (že v času Rimljanov je čez prelaz Ljubelj potekala cesta),
- mejni prehod (z *mejnega prehoda Ljubelj se peljemo proti Borovljam*),
- predor (*pred šestimi leti se je v predoru Ljubelj odlomil del betonske obloge*),
- taborišče iz obdobja med 2. svetovno vojno (*spominski park nekdanjega koncentracijskega taborišča Ljubelj*) in
- plato pred predorom (*priprava platoja Ljubelj za oživitev turistične dejavnosti*) (*metaFida*, iskanje po bližini, Erjavec 2023).

MetaFida (v 1.0) je slovenski združeni korpus, ki vključuje 34 obstoječih slovenskih korpusov iz repozitorija CLARIN.SI, in vsebuje šest milijard pojavnic iz 15 milijonov besedil, objavljenih med letoma 1584 in 2022 (Erjavec 2023).

2.3 Ljubelj in Stari/stari Ljubelj

V lokalni rabi in rabi poznavalcev se je za nekdanji prelaz, ki so ga po izgradnji predora zaprli za promet, ob imenu vztrajno uveljavljali tudi pridevnik *stari* – *stari Ljubelj*.

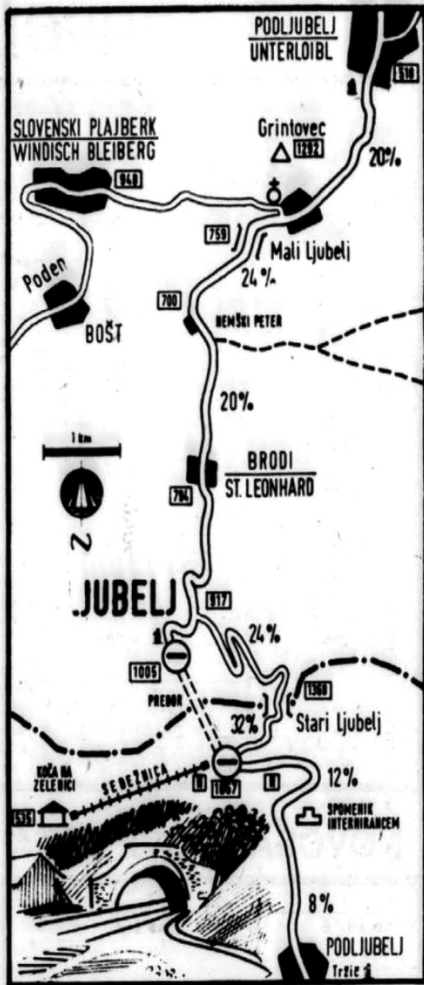
Razlikovalno določilo *stari* se je prvokrat pojavilo vsaj že leta 1950 v članku o Podljubelju: »*Prvotno je stari Ljubelj* [poudarek avtorjev] *stal nekaj južneje od današnjega*.« (Podljubelj 1950, 3). Pridevniško določilo se je v rabi zapisovalo tudi z veliko začetnico, poimenovanje je tako v zavesti pišočin prehajalo med lastna imena, čeprav do leta 2022 še ni imelo statusa uradnega imena. Drago Kralj se je v prispevku iz leta 1973 eksplicitno dotaknil tudi vprašanja, kaj je poimenovano z imenom *Ljubelj*: »*Ljubelj ni več prelaz, temveč predor. Stari Ljubelj, kakor danes imenujemo prelaz v višini 1368 metrov, sameva brez prometa in brez mejnega prehoda*.« (Kralj 1973, 5). Da je poimenovanje *stari Ljubelj* razumel kot ime, je mogoče sklepati že iz njegovega prispevka iz leta 1970, saj ga zapiše z veliko začetnico in ime umesti na zemljevid (slika 6) (Kralj 1970).

Pozneje se je poimenovanje začelo uporabljati pogosteje, na primer v *Planinskem vestniku* (Tomazin 1993) in lokalnem časopisu *Tržiški razgledi* (Čarman 1995). Na lokalno sprejeto in ustaljeno rabo kaže tudi zapis na zemljevidu ledinskih imen Občine Tržič, ki so ga v okviru projekta FLULED pripravili v Razvojni agenciji Zgornje Gorenjske, saj je za območje prelaza Ljubelj v narečni podobi zapisano ime *Ta Stár Əlbêl* (Klinar in Škofic 2015). O tem, da pridevniškega razlikovalnega določila ni mogoče enačiti s predstavljenimi samostalniškimi v podpoglavju 4.1.

3 Pobuda Občine Tržič

Pobuda Občine Tržič za uradno preimenovanje prelaza v *Stari Ljubelj* je bila posledica nastale situacije. Januarja 2022 je na KSZI poslala Predlog za preimenovanje prelaza *Ljubelj* v *Stari Ljubelj*, v katerem je opisano, da zaradi neenotnosti in zmede pri poimenovanju *starega Ljubelja* oziroma *prelaza Ljubelj*, predlagajo, da se prelaz *Ljubelj* skladno s poznavanjem območja med širšo javnostjo preimenuje v *Stari Ljubelj*. Svoj predlog so utemeljili:

- z lokalno rabo in rabo med poznavalci, ki ime *Stari Ljubelj* uporabljajo kot nedvoumno identifikacijsko točko, ki drugega imena nima;
- s prevodom nemške različice imena prelaza (»*tudi na avstrijski strani za poimenovanje nekdanjega mejnega prehoda uporabljajo ime Alter Loiblpass*«);
- z uveljavljenostjo samostojnega imena *Ljubelj* za predor in mejni prehod, pri katerem se pridevniška dodatka *spodnji* ali *novi* nista uveljavila.

Slika 6: Zemljevid v prispevku Draga Kralja »Ljubelj – prelaz in izhodišče« (Kralj 1970, 28).

4 Raziskava

4.1 Jezikoslovno mnenje

Identifikacijska funkcija je ena od primarnih in inherentnih funkcij lastnega imena, saj »služi za natančno identifikacijo predmeta poimenovanja v smislu njegove vrstnosti in tudi za njegovo individualizacijo v smislu konkretnega objekta (entitete)« (Furlan, Gložančev in Šivic Dular 2000, 10), ime *Ljubelj* pa te funkcije ni več opravljalo. Kot kaže pregled jezikovnih praks, imajo govorci slovenščine željo po ponatančenju, individualizaciji, jasnosti in nedvoumnosti. V rabi so zato imenu *Ljubelj*, pri katerem je prišlo do »funkcijske preobloženosti« (Šivic Dular 1999, 264), po naravni poti začeli dodajati razlikovalna samostalniška občnoimenska določila oziroma razlikovalne atribute, s katerimi so dosegli želeni učinek, saj so z njimi poudarili vrsto oziroma pomensko skupino topografskega objekta in natančno identifikacijo, na primer *prelaz Ljubelj*, *mejni prehod Ljubelj*, *predor Ljubelj*, *taborišče Ljubelj* in *plato*

Ljubelj. Podobna večdenotativnost je pri zemljepisnih imenih pogosta (na primer reka *Kamniška Bistrica*, dolina *Kamniška bistrica*, naselje *Kamniška Bistrica*; polotok *Florida*, ameriška zvezna država *Florida*; reka *Soča*, naselje *Soča*), vendar navadno ne pomeni nenatančnosti in nefunkcionalnosti imena, saj identifikacijo omogoča že besedilno okolje, nedvoumnost pa v celoti odpravlja omejen nabor razlikovalnih atributov. V primeru Ljubelja pa se je ob transnimizaciji na večje število topografskih objektov nabor razlikovalnih atributov tako nakopičil, da je ime postalo nefunkcionalno.

Ob naštetih samostalniških dodatkih se je za prelaz, ki so ga po izgradnji predora zaprli za promet, uveljavilo poimenovanje z levim pridevniškim določilom *stari*. Ob pojavu potrebe po poimenovanju geografskega objekta je novo poimenovanje pogosto motivirano iz že obstoječega imena, razmerje do njega, ki je bodisi časovno bodisi prostorsko, pa je izraženo prav s pridevniškimi določili tipa *novi* : *stari*, *mali* : *veliki*, *severni* : *južni* in podobno (Blair in Tent 2021). V zapisih zasledimo tudi ime *Mali Ljubelj*, ki označuje manjši prelaz oziroma sedlo severno od Ljubelja, na primer »*Na Malem Ljubelju* [poudarek avtorjev] *mu je pa podaril koroški nadvojvoda Bernhard I. 1253. gozd in cerkvico sv. Marije Magdalene.*« (Koblar 1893, 219). Ime se pojavlja tudi v novejšem gradivu, na primer »*Na Malem Ljubelju* [poudarek avtorjev] *so padli prvi strelji iz pušk oddelka avstrijskega nadporočnika Hussa*« (Kastelic 2019, 81); »*Z mejnega prehoda Ljubelj se peljemo proti Borovljam do prelaza Mali Ljubelj* [poudarek avtorjev], *kjer se levo odcepi cesta do Slovenjega Plajberka*« (Jenčič 2014, 38). Pridevniškega razlikovalnega določila ni mogoče enačiti s samostalniškimi, saj imena *Ljubelj* ne določa z vidika umestitve v pomensko skupino objekta, temveč priča o drugačni pomenski konotaciji. Namiguje namreč na opozicijo med prvotnim (*starim*) in vzpostavljenim (*novim*), na primer: »*Peš so na pot čez stari Ljubelj na koroško stran krenili ...*« (Žlebir 2008). Denotat, ki ga v primeru Ljubelja lahko opišemo s pridevnikom *stari*, zato ni prelaz, temveč najverjetneje mejni prehod (lokacija tega se namreč spreminja, kar je povzročeno s človeškim dejavnikom (na primer Van Langendonck 2007)).

Pridevnik *stari* ob imenu *Ljubelj* omogoča jasno identifikacijo in vzpostavlja jasno poimenovalno razmerje do drugih geografskih objektov z istim imenom. Sporazumevalno učinkovitost zveze *stari Ljubelj* (ki je pisana z malo ali veliko začetnico) kaže tudi njena razširjenost v rabi, zato bi bilo tako vzpostavljeno imensko zvezo *Stari Ljubelj* smiselno tudi standardizirati (Letno ... 2023, 129–130).

4.2 Anketa o preimenovanju prelaza Ljubelj v Stari Ljubelj

Ob pobudi za spremembo imena prelaza *Ljubelj v Stari Ljubelj* je bila sprejeta odločitev, da se pred preimenovanjem k sodelovanju povabi tudi širšo javnost in se o tem izvede raziskavo. Odločitev za vključitev širše javnosti je povezana z odzivi na preimenovanje gorskega grebena med Bohinjem in Tolminom oziroma Baško grapo, za katerega so se v zgodovini pojavljala različna imena, zato je bila standardizacija imena poseben izziv, ki se je še okrepil zaradi razlike pri poimenovanju grebena z bohinjske in tolminske strani (Geršič, Gašperič in Zorn 2025). KSZI je sprejela kompromisno rešitev, ki pa so jo nekateri posamezniki, predvsem iz Bohinja, zelo kritizirali. Participativni proces odločitvi stroke ter državnim organom daje večjo verodostojnost, saj lahko lokalni deležniki poseg v njihov bivalni prostor, kar sprememba zemljepisnega imena zagotovo je, dojemajo kot vmešavanje nekoga, ki tega prostora ne pozna dovolj dobro.

Anketni vprašalnik je vseboval osem vprašanj: po dve vprašanji sta bili polodprtega, zaprtega in odprtega tipa, vprašanje s slikovno priložo je bilo odprtega tipa, poseben tip vprašanja je bila naloga, ki je od anketirancev predvidela risanje poligonov oziroma spoznavnega zemljevida, s pomočjo katerega smo skušali ugotoviti, kateri denotat imena *Ljubelj* je prevladujoč.

Anketiranje je bilo izvedeno spomladi 2022 s spletnim orodjem *ArcGIS Survey123*. Za povabilo k anketiranju smo uporabili različne komunikacijske kanale, saj smo želeli doseči kar najširši krog deležnikov. K anketi so bili z elektronsko pošto povabljeni članice in člani Geoliste, ki so bodisi poklicno bodisi ljubiteljsko povezani z geografijo, in drugi uporabniki. Vabilo je bilo objavljeno tudi na družbenih omrežjih (na inštitutskih in lokalnih profilih), na spletni strani Občine Tržič ter v občinskem glasilu *Tržičan*.

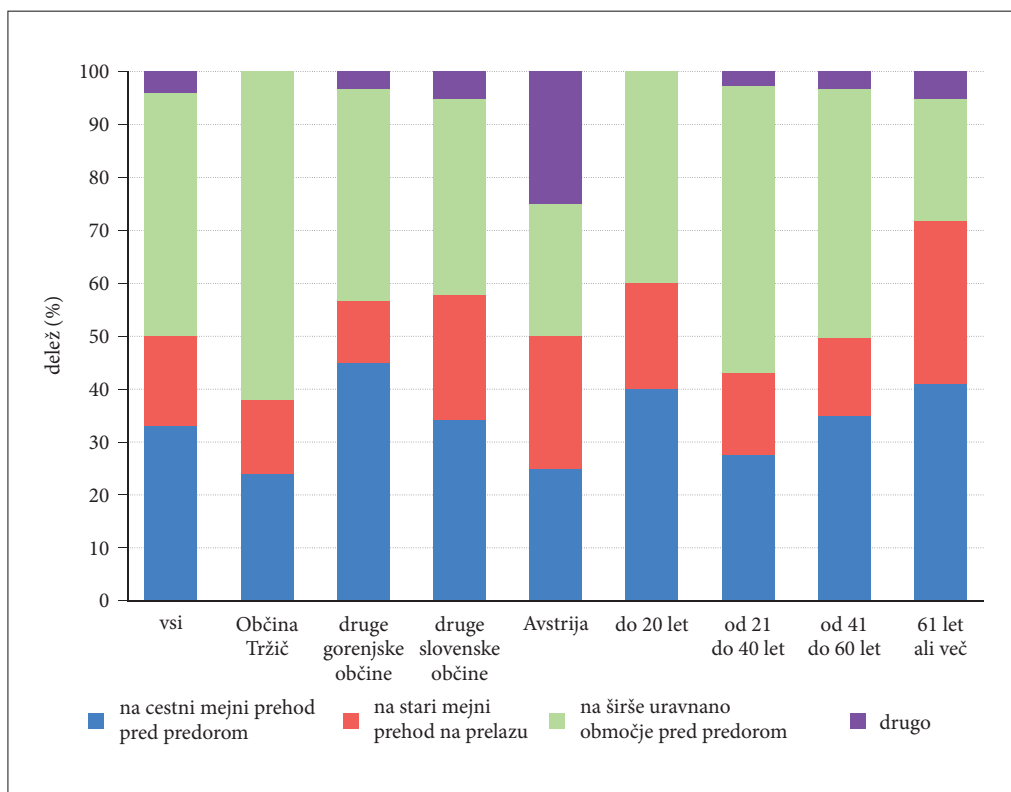
Na anketni vprašalnik je odgovorilo 277 posameznic in posameznikov. Slabih 40 % jih živi v Občini Tržič, petina v ostalih gorenjskih občinah, 40 % v drugih slovenskih občinah ter odstotek v Avstriji. Največ anketirancev (45 %) je bilo starih od 41 do 60 let, sledili so stari med 21 in 40 let (39 %) ter starejši od 61 let (14 %). Mlajših od 20 let je bilo le 2 %. Pri končni analizi smo zato anketiranke in anketirance iz Avstrije ter mlajše od 20 let zanemarili, prikazani pa so v grafikonih (slike 6–9).

Analizo ankete, ki jo v nadaljevanju predstavljamo po posameznih vprašanjih, smo izvedli s programskim orodjem *Microsoft Excel*, analizo zemljevidov pa s programskim orodjem *ArcGIS Pro*. Poligone v vektorskem zapisu smo s pomočjo operacije »count polygon« sešteli in dobili zemljevid območja z imenom *Ljubelj*, kot so ga zamejili anketiranke in anketiranci (slika 10). Rezultate ankete predstavljamo opisno, po posameznih vprašanjih, mestoma tudi grafično.

4.2.1 Na kateri topografski objekt pomislite ob imenu Ljubelj?

Na to vprašanje je od vseh anketirancev slaba polovica odgovorila, da na širše uravnano območje pred predorom (parkirišča, izhodišče za Zelenico, trgovina) (slika 7). Med tistimi, ki živijo v Občini Tržič, je ta delež več kot 60-odstoten. Najmanj (37 %) se jih je za ta odgovor opredelilo iz drugih slovenskih občin.

Glede na starostno sestavo jih ob imenu *Ljubelj* na širše uravnano območje pred predorom v starostni skupini od 21 do 40 let pomisli dobra polovica, v skupini od 41 do 60 let pa slaba polovica.

Slika 7: Odgovori na vprašanje Na kateri topografski objekt pomislite ob imenu Ljubelj? glede na lokacijo bivanja in starostno sestavo.

V najstarejši skupini je takšnih le 23 %. Največ v tej starostni skupini ime dojema kot cestni mejni prehod pred predorom, slaba tretjina pa jih pomisli na stari mejni prehod. V obeh mlajših skupinah jih tako dojema najmanjši delež (če odmislimo kategorijo *drugo*).

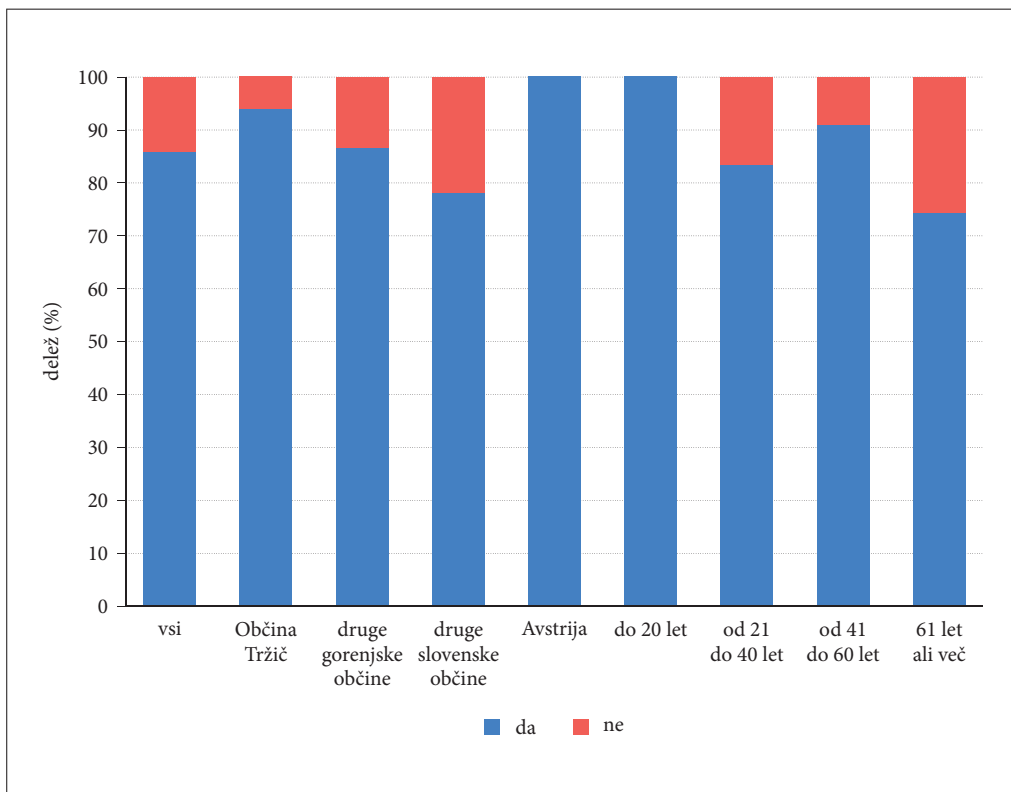
4.2.2 Ali vam je poznano poimenovanje STARI LJUBELJ?

Na vprašanje o poznavanju poimenovanja *stari Ljubelj* je več kot 86 % anketirancev odgovorilo pritrdilno (slika 8). Med anketiranci iz Občine Tržič je ta odstotek dosegel 94 %, najmanjši delež (78 %) pa je pri anketirancih iz drugih slovenskih občin.

Pri razporeditvi odgovorov glede na starostno strukturo anketirancev lahko ugotovimo, da je najslabše poznavanje tega poimenovanja med najstarejšo kategorijo anketirancev, najboljše pa med starimi od 41 do 60 let, pri vseh starostnih skupinah pa je delež več kot 70-odstoten.

4.2.3 Kaj to poimenovanje označuje?

Na odprto vprašanje *Kaj to poimenovanje označuje?* je večina odgovorila, da gre za prelaz, kjer je bil v preteklosti mejni prehod. Mnogi to ime povezujejo tudi z dirko s starodobnimi motocikli (Hrastov memorial), z zimskim sankanjem po cesti in s pohodništvom. Le redki posamezniki opozarjajo, da je tako poimenovanje napaka in da je edino pravilno ime *Ljubelj*.

Slika 8: Odgovori na vprašanje *Ali vam je poznano poimenovanje »stari Ljubelj«?* glede na lokacijo bivanja in starostno sestavo.

4.2.4 Kako poimenujete topografski objekt na sliki?

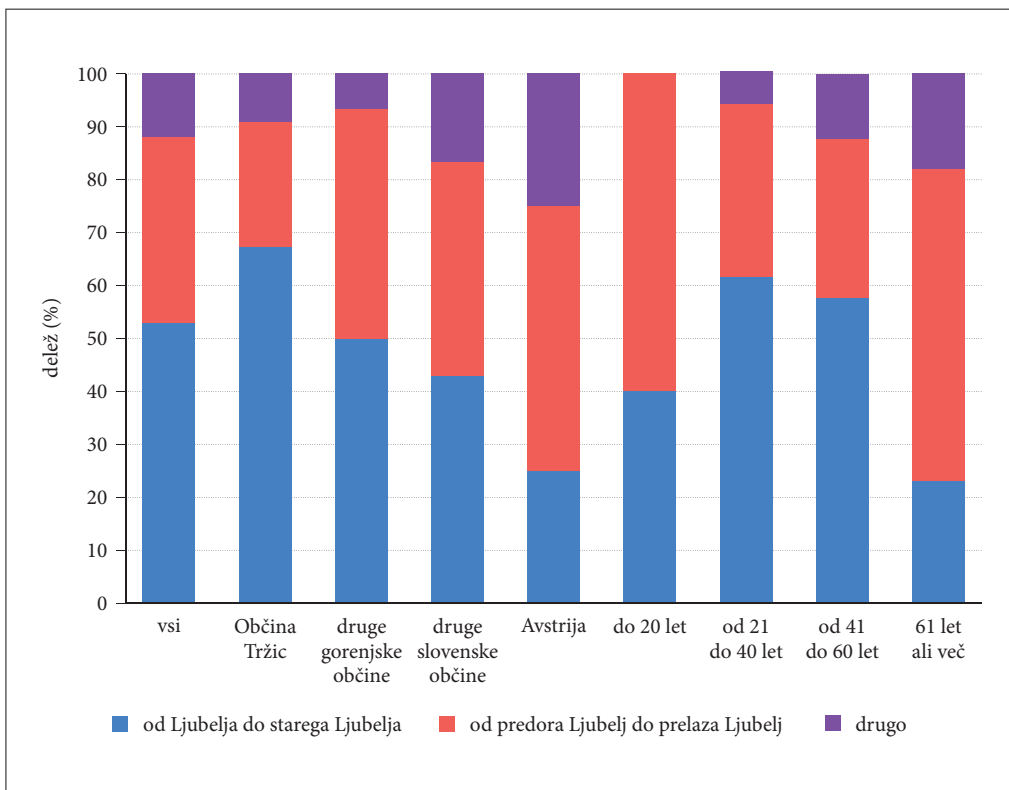
Sledilo je odprto vprašanje, pri katerem so anketiranci na podlagi slike obeliskov in koč na prelazu morali poimenovati topografski objekt. V 145 odgovorih (52%) se pojavi besedna zveza *star(i) Ljubelj*, le 40 odgovorov (14%) pa ne vsebuje pridevnika *star(i)* in hkrati vsebuje ime *Ljubelj*.

4.2.5 Kako bi poimenovali cilj planinskega izleta, kadar se odpravljate do koč ob starem cestnem prelazu na nadmorski višini 1370 metrov?

Na odprto vprašanje o poimenovanju cilja planinskega izleta pri koči na starem cestnem prelazu na nadmorski višini 1370 metrov jih je 157 (57%) v odgovoru uporabilo besedno zvezo *star(i) Ljubelj*, 69 (25%) pa je v odgovoru uporabilo ime *Ljubelj*, ne pa tudi pridevnika *star(i)*.

4.2.6 Če bi morali napisati vabilo za pohod od platoja pred predorom do kamnitih obeliskov na prelazu, kako bi poimenovali obe točki?

Sledilo je polodprto vprašanje o poimenovanju izleta od platoja pred predorom do kamnitih obeliskov na prelazu. Večina anketirancev bi izlet poimenovala *od Ljubelja do Starega Ljubelja* (slika 9). *Od predora Ljubelj do prelaza Ljubelj* dobra tretjina, 12% je izbralo kategorijo *drugo*. Med temi se pri

Slika 9: Odgovori na vprašanje Če bi morali napisati vabilo za pohod od platoja pred predorom do kamnitih obeliskov na prelazu, kako bi poimenovali obe točki? glede na lokacijo bivanja in starostno sestavo.

označi izhodišča pojavlja tudi *plato Ljubelj* in *parkirišče na Ljubelju*, kot cilj pa predvsem *stari Ljubelj* ali *prelaz Ljubelj*. Če primerjamo rezultate glede na lokacijo bivanja, ugotovimo, da bi tisti z bivališčem v Občini Trzič izlet poimenovali *od Ljubelja do Starega Ljubelja* v 67 %, tisti iz drugih slovenskih občin pa v 43 % primerih. Pri starostnih kategorijah se pojavi podoben vzorec kot pri prvem vprašanju – med starimi 61 let ali več je le 23 % takšnih, ki bi izlet poimenovali *od Ljubelja do starega Ljubelja*, 59 % pa bi jih uporabilo kombinacijo *predor Ljubelj* in *prelaz Ljubelj*. Med starimi od 21 do 60 let se je za prvo različico odločilo 60 % anketirancev, za drugo pa 30 %.

4.2.7 Ali bi se strinjali s preimenovanjem starega cestnega prelaza pri obeliskih v *Stari Ljubelj*, če se za širše območje uveljavi pokrajinsko ime *Ljubelj*?

Zadnje vsebinsko vprašanje je bilo zaprtega tipa in namenjeno preverbi, ali se anketiranci strinjajo z nameravanim preimenovanjem. 88 % jih je odgovorilo pritrdilno. Odstotek za takšno preimenovanje je najmanjši med prebivalci tržiške občine (85 %), največji (če zanemarimo tiste, ki stanujejo v Avstriji) pa med anketiranci iz drugih slovenskih občin (89 %). Glede na starost jih med starimi od 21 do 60 let dobrih 90 % soglaša glede preimenovanja, pri starih 61 ali več let pa le 67 %.

4.2.8 Na spodnjem zemljevidu narišite območje, ki bi ga po vašem mnenju lahko označili z zemljepisnim imenom *Ljubelj*, če bi ga opredelili s pokrajinskim imenom (kot na primer *Bohinj* ali *Jezerko*).

Naloga, povezana z risanjem spoznavnih zemljevidov, je, sodeč po komentarjih na koncu ankete, med anketiranci vzbudila kar nekaj zanimanja. »Spoznavni zemljevid je tehnika za ugotavljanje slike prostorskih odnosov in okoljskih značilnosti ter stališč do njih pri ljudeh« (Polič 2002, 39) oziroma mentalna predstava podatkov, ki jih imajo o določenem okolju posamezniki (Golledge in Stimson 1997). Uporabljati so ga začeli v šestdesetih letih 20. stoletja za analizo strukture in identitetnih prvin v okolju (Lynch 1960). So tudi sredstvo za pridobivanje podatkov, pomembnih za načrtovanje v prostoru (Polič 2002).

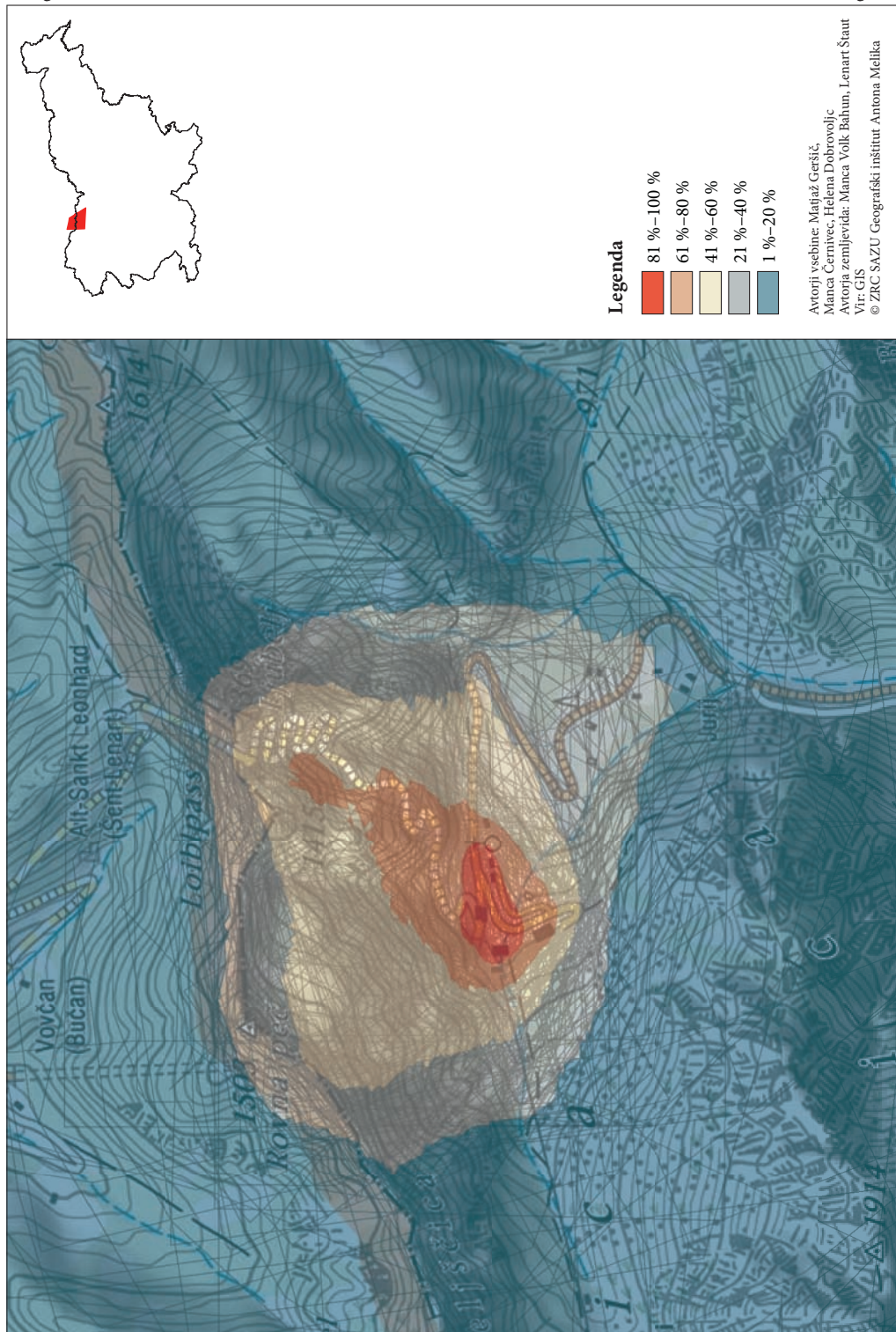
Anketiranci so narisali 277 poligonov. Na podlagi seštevka vseh poligonov smo izdelali zemljevid (slika 10). Ugotovimo lahko, da je najvišja vrednost seštevka vseh poligonov v preseku množice 139. Prevladujoče mnenje je, da bi ime *Ljubelj* kot pokrajinsko ime lahko označevalo območje z jedrom jugozahodno od vhoda v predor.

4.2.9 Možnost komentiranja ankete

Anketirancem smo na koncu ankete ponudili možnost komentiranja. Prejeli smo 57 komentarjev. Če izločimo žaljive in šaljive komentarje ter predstavimo le imenoslovne, lahko na podlagi komentarjev izpostavimo naslednje ugotovitve:

- pri preimenovanju bi moralo biti upoštevano predvsem mnenje Tržičanov in ne ostalih;
- anketirani se zavedajo, da je na tem področju poimenovalna zmeda;
- nekateri anketiranci menijo, da je *Stari Ljubelj* že uradno in uveljavljeno ime, tako da spremembe niso potrebne.

Slika 10: *Ljubelj*, kot ga na spoznavnem zemljevidu omejujejo anketiranke in anketiranci. ► str. 93

5 Sklep

Ugotovitve raziskave, na katero se je pri svoji končni odločitvi oprla KSZI, je mogoče strniti v naslednjih dejstvih:

1. Prvotno je bil z imenom *Ljubelj* poimenovan gorski greben oziroma vrh (oronim).
2. Ime *Ljubelj* je skozi čas, zlasti pa v sodobni rabi, postalo večdenotativno in funkcijsko preobloženo.
3. Potreba po ponatančenju in individualizaciji imena *Ljubelj* se je v naravni jezikovni rabi odrazila z dodajanjem razlikovalnih atributov imenu.
4. Identifikacijsko povezovanje imena *Ljubelj* s prelazom se je med uporabniki izkazalo za šibko, saj se je tako v anketi opredelilo le 17 % anketirancev, slaba polovica s tem imenom povezuje širše območje pred predorom.
5. Ime *Stari Ljubelj* omogoča jasno identifikacijo in vzpostavlja jasno poimenovalno razmerje do drugih geografskih objektov z istim imenom. Med uporabniki, ki so v 88 % podprli predlog za preimenovanje, je razširjeno in dobro sprejeto.

KSZI je na svoji redni seji 29. septembra 2022 dne sprejela sklep, da se v Registru zemljepisnih imen namesto imena *Ljubelj* vpiše ime *Stari Ljubelj*, širši prostor pred predorom pa se poimenuje z imenom *Ljubelj*, ki se mu s poligonom določi tudi obseg. O spremembi sta bili obveščeni Občina Tržič kot vlagateljica pobude in Planinska zveza Slovenije, ki najbolj zavzeto izdaja klasične zemljevide, hkrati pa je na prelazu tudi planinska koča, ki spada pod okrilje enega od društev v tej zvezi.

Zahvala: Prispevek je nastal v okviru raziskovalnih programov Geografija Slovenije (P6-0101) in Slovenski jezik v sinhronem in diahronem razvoju (P6-0038), ki ju financira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije.

6 Viri in literatura

- Blair, D., Tent, J. 2021: A revised typology of place names. *Names* 69-4. DOI: <https://doi.org/10.5195/Names.2021.2260>
- Čarman, P. 1995: Prikoličar na serpentinah starega Ljubelja. Tržiški razgledi 2-9.
- Erjavec, T. 2023: Korpus združenih slovenskih korpusov metaFida 1.0. Repozitorij slovenskih jezikovnih virov CLARIN.SI. Medmrežje: <http://hdl.handle.net/11356/177> (3. 7. 2024).
- Florjančič, J. D. 1744: Ducatus Carnioliae Tabula Chorographica 1 : 110.000. Labaci.
- Franciscejski kataster za Kranjsko, k.o. Sv. Ana, list A01. Arhiv Republike Slovenije. Ljubljana, 1826.
- Furlan, M., Gložančev, A., Šivic Dular, A. 2000: Pravopisno ustrezen zapis zemljepisnih in stvarnih lastnih imen v Registru zemljepisnih imen in Registru prostorskih enot. Ljubljana.
- Furlan, M., Kladnik, D. 2008: Krottnik, Krottnjek, Krottnjak, Korenščica ali Potok. *Geografski vestnik* 80-1.
- Gašperič, P., Šolar, R., Zorn, M. 2020: Kartografski zakladi slovenskega ozemlja. Ljubljana. DOI: <https://doi.org/10.3986/9789610504276>
- Geršič, M., Gašperič, P., Zorn, M. 2025: Geographical names and place identity in Slovenian Alps. *Discourses on Mountains of Montenegro and Slovenia*. Cham. [v pripravi]
- Golledge, R. G., Stimson, R. J. 1997: *Spatial Behavior: A Geographic Perspective*. New York, London.
- Jenčič, I. 2014: Stol, 2236 m. *Planinski vestnik* 113-3.
- Kastelic, G. 2019: Vojaški dogodki na Koroškem po koncu prve svetovne vojne. *Vojaška zgodovina* 15-2.
- Kek, J., Metelko, F. S., Šlaker, J. N. 1834: *Kleines Wörterbuch der slowenischen und deutschen Sprache*. Laibach.
- Klinar, K., Škofic J. 2015: *Ledinska imena v občini Tržič* 1 : 25.000. Jesenice.
- Koblar, A. 1893: Cesta čez Ljubelj in ljubeljski piramidi. *Izvestja muzejskega društva za Kranjsko* 3-6.

- Kralj, D. 1970: Ljubelj – prelaz in izhodišče. Delo 12-289, 23. 10. 1970.
- Kralj, D. 1973: Pozabljeni (stari) Ljubelj. Rodna gruda 20-12.
- Leksikon Cankarjeve založbe. Ljubljana, 1998.
- Letno poročilo za leto 2022 Komisije za standardizacijo zemljepisnih imen Vlade Republike Slovenije. Ljubljana, 2023.
- Ljubelj, 2024. Medmrežje: <https://sl.wikipedia.org/wiki/Ljubelj> (3. 7. 2024).
- Lynch, K. 1960: *The Image of the City*. Cambridge (MA), London.
- Podljubelj, 1950. Slovenski vestnik 5-18.
- Polič, M. 2002: Doumevanje okolja. Spoznavni zemljevid Slovenije. Ljubljana.
- Rajšp, V., Serše, A. (ur.) 1998: Slovenija na vojaškem zemljevidu 1763–1787, 4. zvezek. Ljubljana.
- Reambulančni kataster za Kranjsko, k.o. Sv. Ana, list C01. Arhiv Republike Slovenije. Ljubljana, 1868.
- Snoj, M. 2009: Etimološki slovar slovenskih zemljepisnih imen. Ljubljana.
- Šivic Dular, A. 1999: Skladenjska določitev lastnega imena. Jezik in slovstvo 44, 7-8.
- Štular, B. 2010: Jožefinski vojaški zemljevid kot vir za preučevanje preteklih pokrajin. Geografski vestnik 82-1.
- Tomazin, I. 1993: Dolg poletni dan. Planinski vestnik 93-12.
- Urbanc, M. 1998: Predor. Slovenija pokrajine in ljudje. Ljubljana.
- Valvasor, J. V. 1689: *Die Ehre deß Hertzogthums Crain*. Laybach.
- Valvasor, J. V. 2009–2013: Čast in slava vojvodine Kranjske. Ljubljana.
- Van Langendonck, W. 2007: *Theory and Typology of Proper Names*. Berlin, New York. DOI: <https://doi.org/10.1515/9783110197853>
- Veliki splošni leksikon. Ljubljana, 1997–1998.
- Zemljevid Gorenjske. Katoliška bukvarna. Ljubljana, 1915.
- Zorn, M. 2007: Jožefinski vojaški zemljevid kot geografski vir. Geografski vestnik 79-2.
- Žlebir, D. 2008: Romanje na Koroško. Gorenjski glas 61-38, 13. 5. 2008.

7 Summary: Renaming the mountain pass Ljubelj to Stari Ljubelj (Old Ljubelj)

(translated by DEKS d.o.o.)

As a proper noun, the Slovenian geographical name Ljubelj (first attested in historical sources as *Loibel* in 1169) has changed its denotative meaning several times over the centuries (referring to a mountain, pass, tunnel, level area in front of the tunnel, etc.). In recent decades, the name has become ambiguous in social communication, which is particularly evident when it is not used in context. Users have begun adding various distinguishing modifiers to the name (*predor* 'tunnel', *stari* 'old', etc.) to preserve the identifying function of the name in communication, but these optional components have not prevented confusion in situations in which the name Ljubelj appears in isolation (on road signs, maps, etc.). The imprecision of the name Ljubelj is related to the fact that the name not only denotes a topographical feature but has several denotations. At the initiative of residents of the Municipality of Tržič, the Commission for the Standardization of Geographical Names of the Government of the Republic of Slovenia (hereinafter: the Commission) started standardizing names near the Ljubelj border crossing. The entire project also includes the preparation of an expert opinion, which is methodologically based on a review of (archival and contemporary) material sources, a survey, and linguistic (or onomastic) guidelines.

An analysis of archival sources shows that the name Ljubelj originally referred to a ridge or peak between the ridges of Mount Vrtača to the west and Mount Košuta to the east. Later, the name was applied to a mountain pass that was already used as a pass in Roman times, when it connected Emona and Virunum. The trade route over the Karawanks was particularly important from the end of the fourteenth century onward, when Trieste came under Habsburg rule. The importance of the transport link or pass can also be deduced from its detailed description by Johann Weikhard von Valvasor in *Die Ehre deß Herzogthums Crain* (The Glory of the Duchy of Carniola), which is one of the oldest sources describing Ljubelj. This description also introduces the idea of excavating, financing, and managing a tunnel through the mountain. The location is referred to in this book under various names: *Loibel*, *Löwel*, *Libel*, *Lobel*, *Loibl*, *Loybel*, *Loybl*, *Loybl*, and *Lybel*. In later cartographic sources, the name refers to a mountain or mountain ridge, and in the nineteenth century it was used for a mountain pass. During the Second World War, prisoners held by the Germans built a tunnel under the pass at an elevation of 1,058 m between 1941 and 1945 (opened in 1963), and a need arose to name the tunnel. It is not unusual for it to be referred to with the same name as the pass above it.

Various contemporary encyclopedic and lexical sources show that the name Ljubelj refers to a pass, and contemporary usage, reflected in public Slovenian texts, has several other denotations, including the mountain pass, the border crossing, the tunnel, the Second World War camp, and the level area in front of the tunnel, all of which are referred to as Ljubelj.

In local and professional parlance, the adjective *stari* 'old' was also repeatedly used for the former pass (stari Ljubelj), which was closed to traffic after the tunnel was built. The modifier *stari* first appeared by 1950 in an article about Podljubelj. The adjective was also capitalized when used, suggesting that the name was perceived as a proper noun in the minds of the authors, even if it did not receive the status of an official name until 2022. The locally accepted and established usage is also reflected on a map of microtoponyms in the Municipality of Tržič. The initiative of the Municipality of Tržič to officially rename the pass to Stari Ljubelj was the result of this situation.

The research conducted revealed that the name Ljubelj no longer had a clear identifying function, and so speakers naturally began to add nominal or adjectival modifiers to it. The adjective *stari* 'old' next to the name Ljubelj allows clear identification and establishes a clear naming relationship to other geographical features with the same name. The use of the name and the feature it designates was also verified among speakers through a survey, which included 277 respondents.

The results of the research, on which the Commission based its final decision, can be summarized as follows:

1. Originally, the name Ljubelj was used for a mountain ridge or peak.
2. Over time, and especially in modern usage, the name Ljubelj has become ambiguous and functionally overloaded.
3. The need to clarify and individualize the name Ljubelj is reflected in natural language usage by adding characteristic modifiers to the name.
4. The identification of the name Ljubelj with the mountain pass proved weak among users. Only 17% of respondents confirmed this denotation in the survey, and less than half associated the name with the broader area in front of the tunnel.
5. The name Stari Ljubelj provides a clear identification and establishes a clear naming relationship with other geographical features with the same name, and it is widely and well accepted by users. A total of 88% of respondents supported the renaming proposal.

At its regular meeting on September 29th, 2022, the Commission decided to replace the name Ljubelj in the register of geographical names with Stari Ljubelj and to name the large area in front of the tunnel Ljubelj, with perimeters defining its boundary. The Municipality of Tržič, as the applicant, and the Slovenian Alpine Association, which is the most active publisher of standard maps, were informed of the change, as was the mountain lodge at the pass, which is managed by one of the association's clubs.